

роль в процесі вираження почуттів, суджень та засвоєнні інформації, знань, що подаються в будь-якій формі.

При використанні мови домінує одна мета: отримати інформацію, запросити інформацію, спонукати до дії, виразити почуття і т.д. Така матеріалізація актів комунікації може набирати різноманітних форм вираження, від найпростіших до найскладніших.

Аналіз практики викладання англійської мови у вищому навчальному закладі показав, що підручники та методичні розробки, які використовуються в процесі навчання, ще недостатньою мірою враховують роль і значення мотиваційної сфери студентів, динаміку смислотворних мотивів учіння в процесі навчання, міру та характер взаємозв'язку мотиваційної готовності до засвоєння знань, до оволодіння способами такого засвоєння з конкретними методичними прийомами.

Тому актуальною проблемою є вивчення мотиваційної сфери студентів/, вироблення шляхів та методів її корекції та розвитку.

Провідними мотивами учіння англійської мови як фахової дисципліни студентами/курсантами вищого навчального закладу є мотиви професійного досягнення, комунікативні, пізнавальні та мотиви зовнішні. Засобом їх формування слугує методика викладання та зміст англійської мови як навчального предмета.

Новаторський статус викладача іноземної мови в системі нормативно-розвиваючого навчання, а саме активного регулятора процесу викладання, надає йому свободу дій в методико-дидактичній діяльності та у всіх його ініціативах. Навколо особистості студента/курсанта зосереджуються всі дидактичні ініціативи. Демократизація двобічних відносин «студент-викладач» має на меті не тільки свободу рішень з боку студентів, а й відповідальність з боку викладача в процесі перевірки набутих студентом знань. Викладач повинен створити студентам мотиваційне середовище, адекватне для вивчення іноземних мов.

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність комунікативно спрямованого навчання іноземних мов у вищій школі залежатиме від бажання і здатності викладачів скористатися позитивним досвідом вітчизняних і іноземних учених і практиків щодо гуманістичного підходу у навчанні, розуміння необхідності відмовитися від авторитарних і схоластичних методів. Методи навчання іноземних мов, які ґрунтуються на гуманістичному підході, допомагають розкрити творчий потенціал студентів і сприяють розвитку та самовдосконаленню навчально-комунікативного процесу, формуванню майбутніх свідомих патріотів своєї країни, толерантних громадян світу. А це забезпечує входження України до європейського освітянського простору.

1. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти / О. Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003.
2. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови. – Oxford University Press, 1998.
3. Крючков Г. Болонський процес як гармонізація Європейської системи вищої освіти / Г. Крючков // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2004.
4. Betty Schampfer Azar (1999). Basic English Grammar. Longman.
5. Blair, R.W., ed (1982). Innovative approaches to language teaching. – New
6. Celce – Hurcia, H., ed (1991). Teaching English as a Second or Foreign Language. Heinle L Heinle Publishers. Boston, Massachusetts York: Newbury House.
7. Stern, H.H. (1983). Fundamental Concepts of Language Teaching. – Oxford: Oxford University Press.

Попко Ірина, ст. викладач
*(Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності)*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається як використання мотивації дає можливість виявити внутрішні резерви особистості для її розвитку, навчання і виховання,

тому що через мотивацію можна впливати як на продуктивність діяльності, так і на розвиток самої особистості. Це робить проблему мотивації актуальною і потребує постійного її вивчення.

Ключові слова: мотивація, педагогічний вплив, внутрішні можливості особистості, новизна і креативність завдань.

The paper aims at the using of motivation that gives the possibility to light out the internal reserves of personality for its development, studying and education for only through motivation it is possible to influence on both: productivity and development of personality. The author concludes that the problem of motivation is actual and is worth researching.

Key words: motivation, pedagogical influence, internal reserves of personality, novelty creative tasks, productivity of personality.

Питання чому одні учні охоче йдуть до школи, а інші відмовляються вчитися й прогулюють уроки постає перед нами завжди. Чому хтось успішно вписується у шкільний соціум, а в когось у школі суцільні проблеми? Мотивація, її формування й корекція лежать в основі шкільних успіхів та негараздів.

Якщо дитина не хоче вчитися

Багато проблем сучасної шкільної освіти є актуальними не лише для вчителів, батьків та шкільних психологів. Насамперед вони позначаються на розвитку самої дитини, її поведінці, навчанні.

Низька успішність, шкільна неадаптованість, недостатній рівень культури, що безпосередньо впливає на поведінку і спілкування учня, - далеко не повний перелік труднощів, з якими ми стикаємося в умовах школи майже щоденно.

Однією з проблем, що заслуговує особливої уваги, є відсутність інтересу до навчання, небажання дитини ходити до школи. Запитання: «Навіщо ти вчишся?» – часто заганяє в глухий кут. Дитина прагне уникнути відповіді, тому що не знає її або не може чітко сформулювати.

Найчастіше і досить прогнозовано на запитання «Навіщо ти ходиш до школи?» відповідають: «Навчатися!». Дійсно, інший варіант важко передбачити. Таку відповідь дитина вважає єдиною правильною, навіть якщо справжня мета перебування її в школі далека від пізнання нового. Сенс слова «навчатися» в дитячому розумінні може бути значно ширшим, ніж просто набування знань. Бажання побачити друзів, побігати-погратися, обмінятися іграшками дитина також включає в поняття шкільного навчання. Якщо такі бажання дитина не може реалізувати, шкільна освіта може втратити для неї свою привабливість і перестане цікавити. В цьому конкретному випадку не йдеться про внутрішній інтерес до предмета пізнання, наявність якого автоматично забезпечує успішне навчання і знімає проблему негативного ставлення до освіти.

Відповідно до психологічної формули «інтерес – стимул – реакція на стимул – мотив дії – сама дія», позбавивши дитину стимулу, не варто чекати від неї успішного вирішення навчальних завдань.

Що може бути стимулом до певного виду діяльності?

Є.Ільїн під мотивом навчальної діяльності розуміє всі фактори, що обумовлюють виявлення навчальної активності: мотиви, мета, настанови, почуття обов'язку, інтереси.

Г.Розенфельд визначає такі категорії (фактори) мотивації навчання:

1. Навчання заради навчання, без задоволення від діяльності або без інтересу до предмета викладання.
2. Навчання без особистих інтересів та користі.
3. Навчання для соціальної ідентифікації.
4. Навчання заради успіху або страху невдач.
5. Навчання з примусу або під тиском.
6. Навчання, що ґрунтується на поняттях і моральних зобов'язаннях або на загальноприйнятих нормах.
7. Навчання для досягнення мети у повсякденному житті.
8. Навчання, що ґрунтується на соціальній меті, вимогах та цінностях.

Щодо навчальної діяльності, то зовнішніми факторами стають усі види підкріплення, які ми використовуємо як заходи педагогічного впливу (покарання, заохочення, похвала...)

Дитині пообіцяли купити те, про що вона уже давно мріяла, за умови, що ти стане краще вчитися. Ймовірно, що успішність в такому разі значно поліпшиться, дитина старанніше виконуватиме домашні завдання, виявлятиме активність на уроках, перестане запізнюватися до школи. Однак такі позитивні зміни можуть відбуватися лише до моменту одержання обіцяного.

Найзначущим, найдієвішим і найефективнішим внутрішнім стимулом є припущення до пізнання нового, що ґрунтується винятково на інтересі до предмета пізнання.

Якщо за можливості вибору певного навчального предмета дитина не обрине той предмет, який обрала більшість її друзів, а йде на урок, який їй смілий цікавий, то таким чином вона демонструє яскравий приклад внутрішньо-мотивованої поведінки.

Яка ж мотивація до навчання є кращою?

Процес формування навчальної діяльності набуває ряду специфічних особливостей відповідно до певного вікового періоду.

В початковій школі дитина може досить успішно вчитися, орієнтуючись на оцінку вчителя або думку батьків. Якщо домінуючим мотивом у цьому віці у більшості дітей є прагнення зробити приємність дорослому, що є авторитетним для дитини, порадувати його своїми успіхами або небажання вислуховувати докори, то в старших класах вплив такого мотиву втрачає свою актуальність. На перший план виходить прагнення бути кращим або хоча б не гіршим за інших.

Звичайно, і такі мотиви мають місце, але вони не повинні бути основними, визначальними в навчальній діяльності дитини. Такі мотиви мають підігравати вторинні, допоміжні ролі, надаючи шкільному життю учня яскравості, привабливості. Умовою успішного навчання все ж є мотивація,

котра спонукає дитину до певної діяльності з метою розширення й поглиблення своїх знань, підвищення впевненості та незалежності від зовнішніх факторів.

Яким чином можна сприяти формуванню внутрішньої мотивації в межах навчального процесу?

Як уже зазначалося, внутрішня мотивація є важливою умовою успішного навчання. Але як бути, якщо вона відсутня, а єдиним привабливим моментом шкільного життя є довгоочікувана перерва або весела прогулянка? Багато хто з учителів вважає, що, сформувавши у дитини «необхідний» мотив, можна домогтися високих результатів і таким чином вирішити багато навчальних проблем. Важлива роль і вплив учителя в початковій школі є беззаперечними. І все ж уявлення про те, що можна ззовні сформувати мотив, є помилковим. «Мотив – складне психологічне утворення, яке має вибудувати сам суб'єкт» (Є. Ільїн). Учитель може лише сприяти цьому процесу. Існує цілий ряд науково розроблених способів підвищення внутрішньої мотивації в навчальному процесі, використовуючи які, можна уникнути багатьох утруднень, про які йшлося на самому початку. Для цього як вчителям, так і батькам необхідно дотримуватися таких вимог:

1. За можливості скасувати нагороди і призи за правильно виконанні завдання, обмежуючись лише оцінюванням та похвалою.
2. Якомога менше використовувати на уроках ситуацію змагання. Краще привчати дитину до аналізу і порівняння своїх особистих результатів та досягнень. Ситуацію змагання можна переключити на ігрові види діяльності.
3. Намагатися не нав'язувати навчальної мети «зверху». Спільна робота з дитиною стосовно вироблення мети і завдань може виявитися значно ефективнішою.
4. Необхідно пам'ятати й про те, що покарання за неправильне вирішення навчальних завдань є найостаннішим і найменш ефективним заходом, який завжди викликає негативні емоції й негативно впливає на ставлення дитини до навчання.

5. Намагатися уникати встановлення часових обмежень там, де це можливо, тому що це не лише пригнічує розвиток творчості, а й перешкоджає розвитку внутрішньої мотивації.

6. Стежити за тим, щоб навчальні завдання не лише відповідали віковим рамкам, а й мали рівень оптимальної складності, сприяли виявленню майстерності та компетентності дитини. Регулювати рівень складності завдань, щоразу підвищуючи її.

7. Надавати дитині право вибору навчального завдання, не обмежуючи при цьому її свободи.

8. Бажано підбирати навчальні завдання з елементом новизни та непередбачуваності, що сприяє формуванню внутрішнього інтересу під час його виконання.

9. І на завершення хотілося б нагадати, що підвищення пізнавальної активності, успішне засвоєння навчальної програми, вищий рівень освоєння теоретичного матеріалу стає неможливим у ситуації, коли будь-які стимули, що не стосуються навчання, стають основними.

Чому ж ми так прагнемо того, аби в дитини сформувалася навчальна мотивація, що ґрунтується на внутрішніх прагненнях, не виключаючи при цьому й зовнішніх, хоча й не надаючи їм значення головних?

Є цілий ряд пояснень таких переваг. Дослідження В. Чиркова гостро ставлять проблему вивчення внутрішньої мотивації і всебічного аналізу факторів, що як сприяють, так і перешкоджають «виявленню мотивації». Дослідник В. Чирков на підставі узагальнення результатів значної кількості досліджень проводить порівняльний аналіз особливостей внутрішньої і зовнішньої мотивації. Виявляється, що при внутрішній мотивації бажання працювати є стійким і тривалим, діти обирають для себе складні завдання, краще виконують творчі завдання, що вимагають нестандартного підходу. Діяльність внутрішньо мотивованих дітей характеризується високою креативністю і супроводжується емоціями радості та задоволення. Діти успішно засвоюють навчальну програму, краще розуміють теоретичний

матеріал, у них поліпшуються мнемічні процеси, зростає рівень самоповаги. Тоді як при зовнішній мотивації поведінка є нестійкою, вона зникає разом із підкріпленням. Зовнішньо мотивовані діти обирають найпростіші завдання для швидшого отримання винагороди, знижується якість і швидкість виконання творчих завдань. Діти краще виконують стандартні завдання, при цьому знижується рівень креативності та спонтанності, з'являються негативні емоції.

Отже результати його досліджень засвідчують:

1. Навчання, яке ґрунтується на внутрішній зацікавленості, буде значно успішнішим, тому що при наявності такої зацікавленості дитина здатна працювати довше без будь-яких зовнішніх підкріплень. Водночас переважання зовнішньої мотивації сприяє зниженню пізнавальної активності. Тому досить часто при зникненні зовнішніх стимулів дитина втрачає інтерес до навчання.

2. Школярі, яких приваблює насамперед інтерес до самого процесу навчання, схильні обирати складніші завдання, що позитивно впливає на розвиток їхніх пізнавальних процесів.

Учні із зовнішньою мотивацією, як правило, не одержують задоволення від подолання труднощів під час вирішення навчальних завдань. Тому такі діти обирають простіші завдання й виконують лише те, що необхідно для одержання підкріплення. В умовах школи таким підкріпленням найчастіше є оцінка вчителя, вдома – винагорода, подарунок, похвала.

3. Відсутність внутрішнього стимулу сприяє зростанню напруження, зменшенню спонтанності, що справляє пригнічуючу дію на креативність дитини, тоді як наявність внутрішніх мотивацій сприяє виявленню безпосередності, оригінальності, зростання креативності та творчості.

Окрім того, перевагою внутрішніх навчальних мотивів є:

- позитивний вплив на вирішення творчих завдань, що не мають чіткого алгоритму вирішення (евристичний метод);
- емоційне задоволення від виконання завдання, подолання труднощів під час вирішення навчальних завдань, що викликають позитивні емоції і ґрунтуються насамперед на внутрішньому інтересі;

– підвищення самоповаги дитини, її самооцінки.

У результаті проведення ряду досліджень вчені дійшли висновку, що матеріальне заохочення зменшує внутрішню мотивацію. Виходячи з цього, можна припустити, що будь-які інші зовнішні стимули теж зменшуватимуть внутрішній інтерес до діяльності. Цей висновок було зроблено ще в 1970-х роках коли американські вчені Е. Дісі та Р. Раян (Рочестерський університет) перевірили модель мотивації поведінки, закладеної в уявленні про локус мотивації (внутрішній і зовнішній). Аналогічні дослідження проводили й інші автори, які вивчали вплив на внутрішню мотивацію таких факторів, як: *уникання покарання; призначення терміну закінчення діяльності; нав'язування мети; ситуація змагання.*

Отже, можна дійти висновку: ті умови оточення, які наділяють людину свободою вибору, дозволяють їй почуватися самовизначеною, внаслідок чого формується внутрішня мотивація.

Відповідно до теорії компетентності, *важливою потребою є прагнення майстерності.* Чим більше навчальне завдання дозволяє дитині почуватися компетентною та ефективною, тим вищою в неї буде внутрішня мотивація до певного виду діяльності.

Важливе місце в цьому питанні належить характеру навчальної діяльності. Вона має бути оптимальною за рівнем складності. Якщо перед дитиною стоїть надто просте завдання, воно не викличе в неї інтересу і внутрішньої мотивації, тому що, якою б компетентною не почувалася дитина, надто просте навчальне завдання не дозволить реалізувати їй свою майстерність і не дасть змоги почуватися ефективною.

В дослідженнях З. Шапіро було виявлено, що в умовах вільного вибору головоломки студенти віддають перевагу складним завданням, тоді як в умовах зовнішнього підкріплення вони обирають простіші, аби підвищити ймовірність отримання нагороди.

Ф. Денер і Є. Лонкі зазначають, що за наявності вибору, діти віддають перевагу складним видам активності, які вимагають демонстрації своїх здібностей.

Д. Мак-Маллін і Дж. Стефен виявили: якщо в роботі з головоломками щоразу підвищувати їхню складність, то випробувані демонструватимуть зростання внутрішньої мотивації за умови, що вони сприяють підвищенню почуття компетентності.

Надто складні навчальні завдання, як і надто прості, негативно впливають на формування та зростання внутрішньої мотивації, оскільки не дають дитині змоги реалізуватися, виявити ефективність і майстерність у виконуваному, внаслідок чого руйнується почуття компетентності, знижується самооцінка й самоповага.

Ще однією важливою умовою зростання внутрішньої мотивації є така характеристика навчальних завдань як новизна і непередбачуваність, що, як правило, викликає внутрішній інтерес дитини.

1. Аврамчук Л.А. Формування активної пізнавальної діяльності студентів // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 122-125.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений в 6-ти томах / Л.С. Выготский. – Т. 4. – М., 1984.
3. Дубовицкая Т.Д. Диагностика уровня профессиональной направленности студентов // Психологическая наука и образование. – 2004. – № 2. – С. 82-86.
4. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / М.И. Дьяченко. – Минск, 1993. – 368 с.
5. Ильин Э.П. Мотивация и мотивы / Э.П. Ильин. – Питер, 2000. – С. 433-434.
6. Колосок І.О. Аспекти педагогічних категорій «знання» та «уміння» у стандартах вищої освіти / І.О. Колосок // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2000. – Вип. 30. – С. 53-60.
7. Смирнов С.Д. Секреты хорошей и плохой учебы / С.Д. Смирнов // Вопросы психологии. – 1996. – № 2. – С. 11-14.
8. Токар Н.Ф. Динаміка мотивації в процесі професійної підготовки / Н.Ф. Токар // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4. – С. 151-154.